

“KORPORATIV FAOLIYATDA YURIDIK XIZMAT”

Po'latov Beksulton

Toshkent davlat transport universiteti Iqtisodiyot fakulteti 4-kurs talabasi

Imomaliyev Asror

Toshkent davlat transport universiteti Iqtisodiyot fakulteti 4-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Imomov Bahriddin Panjiyevich

*Toshkent davlat transport universiteti Xalqaro ommaviy huquq
kafedrasi katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada korporativ faoliyatda yuridik xizmatning o'рни, vazifalari va ahamiyati tahlil qilinadi. Korporativ huquqning rivojlanishi, yuridik xizmatning asosiy funksiyalari (huquqiy ekspertiza, shartnomaviy ishlar, korporativ boshqaruvni ta'minlash, sud vakillik va xavflarni boshqarish), O'zbekiston Respublikasi qonunchiligidagi asoslari va amaliy masalalar ko'rib chiqiladi. Maqola bakalavr talabalariga mo'ljallangan bo'lib, yuridik xizmatning korxonalar samaradorligini oshirishdagi rolini va zamonaviy talablarni ochib beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yuridik xizmatning professional faoliyati huquqbuzarliklarni oldini olish, mulkiy manfaatlarini himoya qilish va biznesning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *korporativ faoliyat, yuridik xizmat, korporativ huquq, huquqiy ekspertiza, shartnomaviy ishlar, korporativ boshqaruv, aksiyadorlik jamiyati, mas'uliyati cheklangan jamiyat, huquqiy xavflar, sud vakilligi, ichki hujjatlar, fidutsiar majburiyatlar, reorganizatsiya, M&A bitimlari, O'zbekiston qonunchiligi*

Annotation: *This article analyzes the role, tasks and importance of legal services in corporate activities. The development of corporate law, the main functions of legal services (legal expertise, contractual affairs, ensuring corporate governance, representation in court and risk management), the foundations and practical issues in the legislation of the Republic of Uzbekistan are considered. The article is intended for bachelor's students and reveals the role of legal services in increasing the efficiency of the enterprise and modern requirements. The results of the study show that the professional activities of legal services serve to prevent violations, protect property interests and ensure sustainable development of business.*

Keywords: *corporate activities, legal services, corporate law, legal expertise, contractual affairs, corporate governance, joint-stock company, limited liability company, legal risks, judicial representation, internal documents, fiduciary duties, reorganization, M&A transactions, Uzbek legislation*

Korporativ faoliyat va yuridik xizmatning mohiyati.

Korporativ faoliyat deganda, asosan, xo'jalik jamiyatlari (aksiyadorlik jamiyatlari – AJ va mas'uliyati cheklangan jamiyatlar – MChJ) shaklida tashkil etilgan yuridik shaxslarning

iqtisodiy va huquqiy faoliyati tushuniladi. Korporatsiyalar mustaqil yuridik shaxs sifatida bir qator muhim xususiyatlarga ega: cheklangan javobgarlik, erkin o'tkaziladigan ulushlar (aksiyalar yoki ulushlar), markazlashtirilgan boshqaruv tizimi (umumiy yig'ilish, kuzatuv kengashi, ijro organi) va hissadorlarning birgalikdagi mulkiy huquqi. Ushbu xususiyatlar katta hajmdagi kapitalni jalb qilish, risklarni taqsimlash, professional menejmentni jalb etish va biznesni uzoq muddatli rivojlantirish imkonini beradi. Zamonaviy iqtisodiyotda korporatsiyalar global va milliy bozorlarning asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylangan.

O'zbekiston Respublikasida korporativ munosabatlar Fuqarolik kodeksining 2-bo'limi (Yuridik shaxslar), "Xo'jalik jamiyatlari to'g'risida"gi Qonun, "Aksiyadorlik jamiyatlari to'g'risida"gi Qonun va boshqa maxsus normativ hujjatlar bilan tartibga solinadi. So'nggi yillarda bu sohada jiddiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2025-yil 7-fevraldagi O'RQ-1025-sonli Qonun korporativ munosabatlarning huquqiy asoslarini yanada takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, unitar korxonalar va qo'shimcha mas'uliyatli jamiyatlar kabi ba'zi tashkiliy-huquqiy shakllarni tugatish, qayta tashkil etish jarayonlarini soddalashtirish va korporativ shartnoma institutini qonuniy mustahkamlashni nazarda tutadi. Ushbu qonun bo'yicha korporativ shartnoma ishtirokchilar o'rtasida ovoz berish tartibi, boshqaruvdagi hamkorlik va ulushlarni sotib olish/sotish shartlarini belgilashga imkon beradi (lekin boshqaruv organlarining vakolatlarini o'zgartirishga yo'l qo'yilmaydi). Shuningdek, 2025-yil sentyabr oyidagi PQ-268-sonli Prezident qarori korporativ nizolarni sudgacha hal qilish mexanizmlarini takomillashtirish va sud yuklamasini kamaytirishga qaratilgan.

Korporativ faoliyatning huquqiy asoslari nafaqat milliy qonunchilik, balki xalqaro standartlar (masalan, OECD Korporativ boshqaruv tamoyillari) bilan ham uyg'unlashmoqda. O'zbekistonda davlat ulushiga ega aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni yaxshilash bo'yicha maxsus dasturlar amalga oshirilmoqda, jumladan, Korporativ boshqaruv ilmiy-ta'lim markazining tashkil etilishi va rahbarlarning attestatsiyasi.

Yuridik xizmat korxonasi tuzilmasining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u korporativ faoliyatni qonun doirasida yuritishni ta'minlaydi. Uning mohiyati – korxonasi rahbariyati va xodimlariga huquqiy maslahat berish, barcha hujjatlarni ekspertizadan o'tkazish, huquqiy risklarni aniqlash va minimallashtirish, shuningdek, korxonaning mulkiy va nomulkiy manfaatlarini himoya qilishdan iborat. Yuridik xizmatni amalga oshiruvchi korporativ yuristlar nafaqat huquqshunos, balki biznesning strategik hamkori sifatida ham faoliyat yuritadi. Ular rahbariyatga qaror qabul qilishda huquqiy xavflarni baholash, alternativallarni taklif etish va uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlashda yordam beradi.

Yuridik xizmatning paydo bo'lishi va rivojlanishi korporatsiyalarning murakkablashuvi bilan chambarchas bog'liq. Kichik va o'rta korxonalarda ko'pincha bitta yurist yoki aytcorcing (tashqi huquqiy xizmat) yetarli bo'lsa, yirik kompaniyalarda (banklar, sanoat korxonalari, xoldinglar) mustaqil yuridik bo'lim yoki departament tashkil etiladi. Bo'lim odatda korporativ huquq, shartnomaviy huquq, sud va arbitraj, soliq va mehnat huquqi bo'yicha ixtisoslashgan mutaxassislardan iborat bo'ladi.

Yuridik xizmatning asosiy maqsadi – korxonaning huquqiy xavfsizligini ta'minlash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishdir. Amaliyotda yuridik xizmatning samaradorligi uning mustaqilligiga bog'liq: agar yuristlar to'g'ridan-to'g'ri bosh direktorga bo'ysunsa va rahbariyat bosimidan xoli bo'lsa, ular qonunga zid qarorlarni oldini olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Aks holda, huquqbuzarliklar, jarimalar va sud ishlarining ko'payishi kuzatiladi. Zamonaviy sharoitda yuridik xizmatning roli yanada kengaymoqda. Raqamli transformatsiya (elektron hujjat aylanishi, AI yordamida shartnomalarni tahlil qilish), ESG (ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv) talablari va xalqaro bitimlar (M&A – merger and acquisition) bilan bog'liq murakkab jarayonlar yuridik xizmatdan chuqur bilim va professional yondashuvni talab qiladi. O'zbekiston korxonalarida, masalan, "O'zkimyosanoat", "O'ztransgaz" yoki tijorat banklarida yuridik bo'limlar nafaqat ichki masalalarni, balki xorijiy investorlar bilan hamkorlikni ham huquqiy jihatdan ta'minlaydi.

Shunday qilib, korporativ faoliyat va yuridik xizmat o'zaro chambarchas bog'liq tushunchalardir. Yuridik xizmat korporatsiyaning "huquqiy immuniteti" vazifasini bajarib, uni tashqi va ichki xavflardan himoya qiladi hamda biznesning qonuniy va samarali rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Korporativ faoliyatda yuridik xizmatning asosiy funksiyalari va vazifalari. Yuridik xizmatning funksiyalari bir necha guruhga bo'linadi: konsultativ, nazorat, tashkiliy va himoyaviy funksiyalar. Ushbu funksiyalar korxonaning har bir bosqichida – tashkil etishdan tortib, kundalik faoliyat va reorganizatsiyagacha – amalga oshiriladi.

Birinchidan, huquqiy ekspertiza va hujjatlar tayyorlash funksiyasi eng muhim va hajm jihatidan katta funksiyadir. Yuridik xizmat barcha ichki hujjatlarni (ustav, ichki nizomlar, buyruqlar, farmoyishlar, ichki mehnat tartibi qoidalari, korporativ siyosatlar) va tashqi bitimlarni (shartnomalar, kontraktlar, protokollar) huquqiy ekspertizadan o'tkazadi. Bu jarayonda qonunga zid normalar, noaniq shartlar yoki ikki ma'noli iboralar aniqlanadi va tuzatiladi. Masalan, yetkazib berish shartnomalarida muddatlar, sifat talablari, javobgarlik choralari (jarima, neustoyka), fors-major holatlari va nizolarni hal qilish tartibi (sud yoki arbitraj) aniq belgilanishi kerak. O'zbekiston amaliyotida yuridik xizmatning "viza" (tasdiq) qo'yishi hujjatning qonuniyligini tasdiqlaydi va keyingi huquqbuzarliklarni oldini oladi. Bundan tashqari, yuridik xizmat yangi ichki hujjatlarni ishlab chiqishda faol ishtirok etadi, masalan, aksiyadorlar o'rtasidagi korporativ shartnomalarni (2025-yilgi O'RQ-1025-son Qonunga muvofiq) tayyorlashda.

Ikkinchidan, korporativ boshqaruvni huquqiy ta'minlash funksiyasi korxonaning strategik darajasida amalga oshiriladi. Bu funksiya aksiyadorlar (ishtirokchilar) umumiy yig'ilishi, kuzatuv kengashi va ijro organi (direktorlar kengashi yoki bosh direktor) faoliyatini qonuniy tartibga solishni o'z ichiga oladi. Yuridik xizmat ustav kapitalini o'zgartirish (ko'paytirish yoki kamaytirish), aksiyalarni joylashtirish, dividendlar to'lash tartibini belgilash, reorganizatsiya (qayta tashkil etish – qo'shib olish, qo'shib yuborish, bo'lish, ajratish) va likvidatsiya jarayonlarini to'liq hamrohlik qiladi. 2025-yilgi qonun o'zgartirishlariga ko'ra, qayta tashkil etishda huquq va majburiyatlarning avtomatik o'tishi nazarda tutilgan bo'lib, bu jarayonni soddalashtiradi. Zamonaviy sharoitda masofaviy

yig'ilishlar, elektron ovoz berish va videokonferensiyalarni tashkil etish, shuningdek, korporativ shartnomalarni ro'yxatdan o'tkazish ham yuridik xizmatning muhim vazifasiga kiradi. Bundan tashqari, fidutsiar majburiyatlar (rahbarlarning ishonch asosidagi majburiyatlari) – manfaatlar to'qnashuvini oldini olish, axborotni ochiqlik bilan taqdim etish va aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish – yuridik xizmatning doimiy nazoratida bo'ladi.

Uchinchidan, shartnomaviy va da'vo-ish ishlarini yuritish funksiyasi korxonaning kundalik faoliyatida katta hajmi egallaydi. Korporativ faoliyatda yuzlab shartnomalar tuziladi: yetkazib berish, xizmat ko'rsatish, ijara, kredit, lizing, franchayzing, M&A bitimlari va boshqalar. Yuridik xizmat ularni tayyorlaydi, muzokaralarda ishtirok etadi, bajarilishini nazorat qiladi va o'zgartirishlar kiritadi. Agar kontragent shartnomani buzsa yoki huquq buzilgan bo'lsa, da'vo arizalari tayyorlanadi, sud yoki arbitrajda vakillik qilinadi, ijro ishlari yuritiladi. Bu funksiya korxonaning moliyaviy zararlarini sezilarli darajada kamaytiradi va uzoq muddatli hamkorlikni mustahkamlaydi. Amaliyotda yirik korxonalar yuridik xizmat orqali yillik millionlab so'mlik da'volarni muvaffaqiyatli hal qiladi.

To'rtinchidan, huquqiy xavflarni boshqarish va komplayens funksiyasi zamonaviy korporativ faoliyatning eng dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Yuridik xizmat soliq qonunchiligiga, mehnat huquqiga, ekologik talablarga, axborot xavfsizligiga va korrupsiyaga qarshi choralariga rioya qilinishini ta'minlaydi. Ichki komplayens tizimi (antikorrupsion siyosat, ichki audit, xodimlarning huquqiy mas'uliyati) yaratiladi va doimiy monitoring qilinadi. ESG talablari (ekologik, ijtimoiy masalalar va korporativ boshqaruv) xorijiy investorlar bilan hamkorlikda muhim ahamiyatga ega bo'lib, yuridik xizmat ushbu standartlarga moslashish bo'yicha tavsiyalar beradi. Bundan tashqari, raqamli xavflar (ma'lumotlar himoyasi, kiberxavfsizlik) va xalqaro sanksiyalarga oid masalalar ham yuridik xizmatning mas'uliyat doirasiga kiradi.

Beshinchidan, huquqiy tarbiya, maslahat berish va ta'lim funksiyasi korxonada huquqiy madaniyatni shakllantirishga qaratilgan. Yuridik xizmat xodimlar va rahbariyat uchun seminarlar, treninglar o'tkazadi, individual maslahatlar beradi, huquqiy axborot byulletenlarini tayyorlaydi. Bu funksiya xatoliklar sonini kamaytiradi, xodimlarning huquqiy ongini oshiradi va korxonada "huquqiy xavfsizlik" muhitini yaratadi.

O'zbekiston korxonalarida yuridik xizmatning samaradorligi uning tashkiliy mustaqilligiga va resurs ta'minotiga bog'liq. Ba'zi hollarda rahbariyat bosimi ostida yuristlar qonunga zid hujjatlarni tasdiqlashga majbur bo'ladi, bu esa keyinchalik katta jarimalar, sud ishlar va obro' yo'qotishiga olib keladi. Shuning uchun yuridik xizmat rahbari to'g'ridan-to'g'ri bosh direktorga yoki kuzatuv kengashiga bo'ysunishi, bo'lim xodimlari esa yetarli malaka va texnik vositalar bilan ta'minlanishi tavsiya etiladi.

Zamonaviy tendentsiyalar orasida yuridik аутсорсинг (kichik korxonalar uchun), raqamli huquqiy texnologiyalar (AI asosidagi shartnoma tahlili, elektron sud ishlari), xalqaro standartlarga (ISO, GRI) moslashish va yosh mutaxassislar tayyorlash alohida

o‘rin tutadi. Yirik kompaniyalarda yuridik bo‘limlar korporativ, soliq, mehnat va xalqaro huquq bo‘yicha tor ixtisoslashgan guruhlariga bo‘linadi.

Korporativ faoliyatda yuridik xizmat korxonaning huquqiy xavfsizligini ta‘minlovchi asosiy mexanizmlardan biridir. Uning funksiyalari nafaqat huquqbuzarliklarni oldini olish, balki biznesning rivojlanishiga faol hissa qo‘shishga qaratilgan. O‘zbekiston qonunchiligining takomillashuvi va raqamli transformatsiya sharoitida yuridik xizmatning roli yanada ortmoqda. Bakalavr darajasidagi mutaxassislar ushbu sohani chuqur o‘rganib, kelajakda korporativ yurist sifatida samarali faoliyat yuritishlari mumkin. Yuridik xizmatni mustahkamlash orqali korxonalar huquqiy risklarni kamaytirib, raqobatbardoshligini oshiradilar va mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga hissa qo‘shadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi
2. Korporativ boshqaruv kodeksi <https://davaktiv.uz/ru/menu/kodeks-korporativnogo-upravleniya>
3. “Korporativ huquqning umumiy qoidalari” maqola Sherikbayeva Mushtariy Erkin qizi. Maqola <https://wordlyknowledge.uz/index.php/igro/article/download/950/1294/979>
4. B. Umarov, X. Atajanov. **"Korporativ huquq"** (2021). Mazkur qo‘llanma korporatsiya tushunchasi, ingliz va kontinental huquq tizimidagi farqlar hamda MCHJ va AJlarning zamonaviy huquqiy maqomi bo‘yicha ma‘lumotlar beradi.
5. H.R. Rahmonqulov, S.S. Gulyamov. **"Korporativ huquq"** (2008)